การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

อธิชา วุฒิรังษี[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1.) ศึกษาการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2.) เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้านบุคคล กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3)เปรียบเทียบความความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล 4) หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติเชิงอ้างอิง (Inference Statistics)เพื่อทดสอบสมมติฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ เพศ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะส่งผลให้รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลได้แตกต่างกัน 2) ผู้สูงอายุที่มีปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลที่แตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลที่แตกต่างกันอยู่ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล และด้านความสามารถในการทำความเข้าใจในเนื้อหาของสื่อดิจิทัล และผู้สูงอายุที่มีปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลที่แตกต่างกันจะมีการรู้เท่าทันสื่อที่ไม่แตกต่างกันอยู่ 2 ด้านคือ ในด้านความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา 3) เมื่อผู้สูงอายุมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเรื่องสื่อดิจิทัลกับครอบครัวผู้สูงอายุจะสามารถเข้าถึงสื่อชนิดต่าง ๆได้จากการสอบถามสมาชิกในครอบครัวรวมถึงสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของสื่อนั้น ๆ ได้ 4) หากผู้สูงอายุที่มีการเปิดรับสารสนเทศด้วยความถี่มากก็จะมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลมากตามไปด้วย

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ/ ปัจจัยด้านบุคล/ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม/ สื่อดิจิทัล

[1] สาขาภาษาเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

Digital Literacy of Elderly

Aticha Wuthirangsi

Abstract

The objectives of “Digital Literacy of Elderly” research were 1.) to study about digital literacy of elderly in Bangkok metropolitan region 2.) to compare the differences between individual factors (age, gender, and education level) and digital literacy of elderly in Bangkok metropolitan region 3.) to compare the differences between environmental factors (digital media usage) and digital literacy of elderly 4.) to find the relationship between environmental factors (interaction with family members and information acceptances) The researcher uses quantitative research. Research findings showed that 1) elderly with difference age, gender and education level resulting in digital literacy differently 2) elderly with different digital media usage will contain 2 aspects of digital literacy including the ability to access digital media and the ability to understand the content of digital media and elderly with different digital media usage will not contain 2 aspects of digital literacy including analysis and evaluation and safe- awareness of interaction with content 3) when elderly exchanged information about digital media with their families, the elderly will be able to access different media by asking family members, including being able to understand the content of that media and 4) If the elderly always accepted information, they will have the ability to be aware of digital media as well as the ability to access digital media

KEY WORDS: ELDERLY/INDIVIDUAL FACTORS/ENVIRONMENTAL FACTORS/DIGITAL MEDIA

การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

อธิชา วุฒิรังษี[1]

หลักการและเหตุผล

จากการประเมินสถานการณ์ผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติปี พ.ศ. 2544 – 2643 (ปี ค.ศ. 2001-2100) ระบุว่าเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุซึ่งหมายถึงการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลกสำหรับสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยตามรายงานของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ปีพ.ศ.2558 ระบุว่า ประชากรในอาเซียนมีทั้งหมด 630 ล้านคน เกือบครึ่งหนึ่งของประชากรอาเซียนอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย และโดยรวมแล้วอาเซียนมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปอยู่ประมาณ 59 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 9 ของประชากรทั้งหมด โดยประเทศอาเซียนที่เข้าเกณฑ์เป็นสังคมสูงวัยแล้วมี 3 ประเทศ คือ สิงคโปร์ร้อยละ 18 ไทยร้อยละ 16 และเวียดนาม ร้อยละ 10 ทั้งนี้จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติประเทศไทยมีอัตราผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง และในปีพ.ศ.2560 สัดส่วนประชากรวัยเด็กเท่ากับสัดส่วนประชากรของผู้สูงอายุ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยจะส่งผลกระทบกับสังคมไทยหลายประการ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมและการติดต่อสื่อสาร อีกทั้งประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างรวดเร็วซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจำนวนมหาศาลได้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือได้ว่าเทคโนโลยีในสมัยนี้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของใครหลายๆคน ไม่ว่าจะ วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ จากการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2554-2557 ของผู้สูงอายุพบว่า มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ สะท้อนให้เห็นว่า ความสามารถในการเข้าถึงและใช้สื่อใหม่หรือสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เช่นเดียวกับปัญหาอันเกิดจากความไม่รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุที่ก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกันโดยจากการสำรวจกรอบแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในยุคหลอมรวมเทคโนโลยี ปี พ.ศ. 2558 ได้ระบุถึงปัญหาการหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ต หรือโทรศัพท์เคลื่อนที่ เช่น การขายตรง การโฆษณาขายสินค้าทางอินเทอร์เน็ต การโฆษณาผ่าน SMS/MMS/แอพพลิเคชั่นต่างๆ การคิดค่าบริการที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และพบว่า ในรอบสิบปีที่ผ่านมาการเอารัดเอาเปรียบ ผู้สูงอายุในลักษณะนี้เกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง ประเด็นเรื่องของการใช้สื่อดิจิทัลอย่างถูกวิธีและรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารที่สื่อเผยแพร่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เพราะนอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ได้อย่างคล่องแคล่วและปลอดภัยแล้วยังจะทำให้สามารถใช้งานสื่อและข้อมูลเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สังคมไทยจะให้ความสำคัญและตื่นตัวกับเรื่องการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลมากขึ้น อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)มีการรณรงค์ "ชัวร์ก่อนแชร์"เพื่อสร้างความตระหนัก

---

[1] สาขาภาษาเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับทางสื่อออนไลน์ก่อนที่จะส่งต่อหรือเผยแพร่ให้กับผู้อื่น ในขณะที่การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อก็มีออกมาอย่างต่อเนื่อง แต่ทว่า งานวิจัยรู้เท่าทันสื่อส่วนใหญ่จะเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชน อาทิ พนม คลี่ฉายา (2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเสี่ยงจากการใช้งานและผลของระดับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของเด็กมัธยมศึกษา แต่งานวิจัยเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุไทยนั้นยังมีค่อนข้างจำกัด โดยส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยของต่างประเทศ อาทิ Morris (2007) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ดิจิทัลของผู้สูงอายุพบว่าอุปสรรคในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุมีสาเหตุมาจากการขาดความสนใจ รู้สึกว่าตนเองนั้นอายุเยอะเกินไป อีกทั้งมีความกลัวที่จะใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในขณะเดียวกันมักจะขาดการเชื่อมต่อกับเทคโนโลยีและมีทักษะในเรื่องดิจิทัลอยู่ในระดับต่ำ รวมไปถึงขาดประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว ในทำนองเดียวกันกับผลการวิจัยของ Schreurs, QuanHaase, & Martin (2016) ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังขาดทักษะ มีข้อจำกัดในสังคมและขาดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลหรือให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันดิจิทัล และพบว่าครอบครัวและเพื่อนร่วมงานสามารถช่วยพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุได้นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านตัวบุคคล (อาทิ อายุเพศ ระดับการศึกษา) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว(พนม คลี่ฉายา, 2556) ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เครือข่ายทางสังคม สถานที่ทำงาน และส่วนประกอบทางครอบครัว Buckingham and Livingstone (2006) ซึ่งการศึกษาความสามารถหรือทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุจะต้องคำนึงถึงปัจจัยในการรู้เท่าทันสื่อเหล่านี้ด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้สูงอายุยังขาดทักษะ มีข้อจำกัดในสังคมและขาดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลหรือให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการรู้เท่าทันดิจิทัล และพบว่าครอบครัวและเพื่อนร่วมงานสามารถช่วยพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุได้นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านตัวบุคคล (อาทิ อายุเพศ ระดับการศึกษา) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว(พนม คลี่ฉายา, 2556) ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เครือข่ายทางสังคม สถานที่ทำงาน และส่วนประกอบทางครอบครัว Buckingham and Livingstone (2006) ซึ่งการศึกษาความสามารถหรือทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุจะต้องคำนึงถึงปัจจัยในการรู้เท่าทันสื่อเหล่านี้ด้วย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นที่จะศึกษาเพื่อองค์ความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่จะสามารถนำไปประโยชน์ใช้ในการพัฒนากลไกหรือแนวทางเพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลให้กับผู้สูงอายุไทยในวงกว้างได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1) เพื่อศึกษาการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้านบุคคล กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3) เพื่อเปรียบเทียบความความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

4) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ให้กลุ่มตัวอย่างกรอกข้อมูลด้วยตนเอง (Self-administered questionnaire) จำนวน 1 ชุด โดยลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด (Closed-ended Question) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา(Descriptive Statistics) สถิติเชิงอ้างอิง (Inference Statistics) และการตีความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการวิจัย

ปัจจัยด้านบุคคล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแจงจำนวนและค่าร้อยละ จำนวน 402 ชุด สามารถจำแนกได้ตามตัวแปรได้ดังนี้ เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 52 และเพศชาย จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 48 อายุของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 402 ส่วนใหญ่เป็นช่วงอายุ 60-65 ปี จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 73.6 และช่วงอายุ 65 ปีขึ้นไป จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 26.4 ตามลำดับ และวุฒิการศึกษา ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะอยู่ระดับชั้นต่ำกว่าปริญญาตรี มากถึง 321 คน คิดเป็นร้อยละ 79.9 และตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 20.1 ตามลำดับการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัล การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว สารสนเทศที่เปิดรับ)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมด้านปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.80 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีการใช้งานน้อยกว่า 15 นาทีต่อ คิดเป็นร้อยละ 23.45 มีการใช้งาน 31 – 60 นาทีต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21.96

มีการใช้งาน 1 – 2 ชั่วโมงต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.56 มีการใช้งาน 15 – 30 นาทีต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 19.04 และมีการใช้งานมากกว่า 2 ชั่วโมงต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 17.03 ตามลำดับ

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	5 มากกว่า 2 ชั่วโมงต่อครั้ง	4 ใช้งาน1 – 2 ชั่วโมงต่อครั้ง	3 ใช้งาน 31 – 60 นาทีต่อครั้ง	2 ใช้งาน 15 – 30 นาทีต่อครั้ง	1 น้อยกว่า 15 นาทีต่อครั้ง	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	SD	ระดับ
ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัล	17.03	18.56	21.96	19.04	23.45	2.80	1.121	ปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการใช้สื่อดิจิทัล (ออนไลน์) กับสมาชิกในครอบครัวมีระดับความบ่อยครั้งอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.73 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่พูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 23.17 คุย3-4 ครั้ง/สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 22.34 คุย 5-6 ครั้ง/สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 21.01 ไม่คุยเลย คิดเป็นร้อยละ 17.03 และคุยทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 16.45 ตามลำดับ

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	5 คุยทุกวัน	4 5-6 ครั้ง/สัปดาห์	3 3-4 ครั้ง/สัปดาห์	2 1-2 ครั้ง/สัปดาห์	1 ไม่คุยเลย	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ
การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว	16.45	21.01	22.34	23.17	17.03	2.73	1.283	ปานกลาง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมด้านสารสนเทศที่เปิดรับในแต่ละวัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีสารสนเทศที่เปิดรับโดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.97 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ในแต่ละวันมี

การเปิดอ่านภาพที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้ เปิดคลิปที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้ และได้รับข้อความที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้เช่น ข่าว เตือนภัยธรรมชาติ ข่าวเตือนภัยเรื่องสุขภาพ เป็นต้น อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.97 และเปิดรับภาพประกอบข้อความที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.95 ตามลำดับ

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสารสนเทศที่เปิดรับของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสารสนเทศที่เปิดรับในแต่ละวัน	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับ
ภาพที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้	1.98	1.139	น้อย
คลิปที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้	1.98	1.093	น้อย
ภาพประกอบข้อความที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้	1.95	1.119	น้อย
ข้อความที่มีคนโพสต์ไว้หรือส่งมาให้เช่น ข่าว เตือนภัยธรรมชาติ ข่าวเตือนภัยเรื่องสุขภาพ เป็นต้น	1.98	1.064	น้อย
สารสนเทศที่เปิดรับโดยรวม	1.97	1.103	น้อย

การรู้เท่ากันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ระดับการรู้เท่ากันสื่อดิจิทัลจากการประเมินความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา พบว่า

ด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.71 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถใช้โปรแกรมไลน์ในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวหรือเพื่อนได้อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.99 สามารถแสดงความคิดเห็นของท่านผ่านสื่อดิจิทัล (สื่อออนไลน์) ได้อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.68 สามารถเข้าใช้ยูทูปในการดูข่าวสารหรือความบันเทิงได้อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.66 สามารถเข้าโปรแกรมค้นหาข้อมูล เช่น กูเกิ้ล (google) ได้อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.63 และสามารถใช้เฟสบุ๊กในการแบ่งปันเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นได้อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.58 ตามลำดับ

ด้านความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาของสื่อดิจิทัลโดยรวม อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.86 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับมีจุดประสงค์ของการการค้าอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.41 เข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับให้ข้อมูลตรงตามหลักการแพทย์อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.70 เข้าใจว่าเจ้าของข้อมูลที่เปิดรับต้องการให้ผู้อื่นมีสุขภาพดีอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.68 และเข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับสามารถรักษาโรคได้ โดยไม่ต้องออกกำลังกายหรือดูแลเรื่องอาหารอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.66 ตามลำดับ

ด้านความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.75 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่า

เนื้อหาของสื่อในภาพน่าเชื่อถืออยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.92 เชื่อว่าจะเปิดรับข้อมูลประเภทนี้เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.70 และเชื่อว่าภาพบนสื่อดิจิทัลนี้ทำจะทำให้มีโชคลาภได้ ถ้าส่งต่อข้อมูลเข้ากลุ่มครบ 3 กลุ่มอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.61 ตามลำดับ

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.02 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจะเลือกกินเฉพาะกล้วยสุกงอมตามคำโฆษณาชวนเชื่อบนสื่อดิจิทัล (สื่อออนไลน์) อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.19 จะบอกคนในครอบครัว เพื่อนฝูง คนรู้จักให้กินกล้วยสุกงอมเป็นประจำอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.96 และจะแชร์ข้อมูลให้คนอื่นๆ โดยไม่ลังเลใจอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 1.92 ตามลำดับ

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการรู้เท่ากันสื่อดิจิทัลของกลุ่มตัวอย่าง

การรู้เท่ากันสื่อดิจิทัล	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับ
ความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล			
1. ใช้โปรแกรมไลน์ในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวหรือเพื่อนได้	2.99	0.099	ปานกลาง
2. ใช้เฟสบุ๊กในการแบ่งปันเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นได้	2.58	0.495	ปานกลาง
3. เข้าใช้ยูทูปในการดูข่าวสารหรือความบันเทิงได้	2.66	0.474	ปานกลาง
4. เข้าโปรแกรมค้นหาข้อมูล เช่น กูเกิ้ล (google) ได้	2.63	0.482	ปานกลาง
5. แสดงความคิดเห็นของผ่านสื่อดิจิทัล (ออนไลน์) ได้	2.68	0.466	ปานกลาง
ความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลโดยรวม	2.71	0.403	ปานกลาง
ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา			
6. เข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับมีจุดประสงค์ของการค้า	2.41	0.861	น้อย
7. เข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับตรงตามหลักการแพทย์	1.70	0.633	น้อย
8. เข้าใจว่าข้อมูลที่เปิดรับสามารถรักษาโรคได้ โดยไม่ต้องออกกำลังกายหรือดูแลเรื่องอาหาร	1.66	0.629	น้อย
9. เข้าใจว่าเจ้าของข้อมูลที่เปิดรับต้องการให้ผู้อื่นมีสุขภาพดี	1.68	0.744	น้อย
ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาโดยรวม	1.86	0.717	น้อย
ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน			
10. เชื่อว่าเนื้อหาของสื่อในภาพน่าเชื่อถือ	1.92	0.707	น้อย
11. เชื่อว่าภาพบนสื่อดิจิทัลนี้ทำจะทำให้มีโชคลาภได้ ถ้าส่งต่อข้อมูลเข้ากลุ่มครบ 3 กลุ่ม	1.77	0.679	น้อย

การรู้เท่ากันสื่อดิจิทัล	ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับ
12. เชื่อว่าภาพบนสื่อดิจิทัลนี้มีข้อดีที่ผู้อื่นสมควรจะรับรู้ด้วย	1.61	0.714	น้อย
13. เชื่อว่าจะเปิดรับข้อมูลประเภทนี้เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต	1.70	0.650	น้อย
ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินโดยรวม	1.75	0.688	น้อย
การมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา			
14. จะเลือกกินเฉพาะกล้วยสุกงอมตามคำโฆษณาชวนเชื่อบนสื่อดิจิทัล (ออนไลน์)	2.19	0.826	น้อย
15. จะแชร์ข้อมูลให้คนอื่น ๆ โดยไม่ลังเลใจ	1.92	0.832	น้อย
16. จะบอกคนในครอบครัว เพื่อนฝูง คนรู้จักให้กินกล้วยสุกงอมเป็นประจำ	1.96	0.873	น้อย
การมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาโดยรวม	2.02	0.844	น้อย

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล มีประเด็นที่สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1) ปัจจัยด้านบุคคลกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ และระดับการศึกษาที่ต่างกันของผู้สูงอายุมีการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลแตกต่างกันโดยรวม ด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาสื่อดิจิทัล ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ เพศ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลให้รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม และในแต่ละด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัล ด้านความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาสื่อดิจิทัล ด้านความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Buckingham (2005) และ Livingstone (2007) ที่พบว่าปัจจัยที่ทำให้การรู้เท่าทันสื่อที่แตกต่างกนั้นมีปัจจัยด้านบุคคลรวมอยู่ด้วย ได้แก่ อายุ และเพศ ที่ระบุไว้ว่า บุคคลที่อยู่ช่วงไม่ค่อยแก่ (the young-old) คือ อายุระหว่าง 60-69 ปี จะมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ใกล้เคียงกับวัยคนหนุ่มสาว ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุในช่วงนี้ยังคงสามารถเรียนรู้ได้เหมือนวัยหนุ่มสาว รวมถึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสื่อดิจิทัลได้ใกล้เคียงกับวัยหนุ่มสาว ส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปนั้นจะเริ่มมีปัญหาสุขภาพ มีการเจ็บป่วย เพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตมากขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมลดลง ทำให้เรียนรู้และเปิดรับ หรือปรับตัวให้เข้ากับสิ่ง

ใหม่ๆได้ยากกว่าผู้สูงอายุช่วงไม่ค่อยแก่ เพราะฉะนั้นอายุของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันจึงทำให้การรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกัน สำหรับตัวแปรระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุทำให้ระดับการรู้เท่าทันสื่อแตกต่างกันนั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนม คลี่ฉายา (2556) ที่พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อระดับการรู้เท่าทันสื่อ กล่าวคือ หากบุคคลที่มีการศึกษาระดับสูงมีแนวโน้มที่จะรู้เท่าทันสื่อมากกว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

2) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัล) กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

จากผลการวิจัยพบว่า ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม ความสามารถในการเข้าถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาของผู้สูงอายุ ความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการใช้งานสื่อดิจิทัล น้อยกว่า 15 นาทีต่อครั้ง และใช้งาน 31 – 60 นาทีต่อครั้ง ในขณะที่มีการใช้งานมากกว่า 2 ชั่วโมงขึ้นไปในสัดส่วนที่น้อยที่สุด

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม ด้านความสามารถในการเข้าถึง ด้านความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหาของผู้สูงอายุ ด้านความสามารถในการวิเคราะห์และประเมิน และด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา ถึงแม้จะมีความสัมพันธ์ที่อยู่ในระดับต่ำมาก แต่หากผู้สูงอายุมีปริมาณการใช้งานสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมและใช้อย่างสม่ำเสมอก็จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการใช้สื่อนั้น ๆ เป็นประจำจนเกิดเป็นความชำนาญและทำให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนม คลี่ฉายา (2556) ที่ระบุว่าความถี่ในรับชมสื่อในแต่ละวันนั้นส่งผลต่อความสามารถของบุคคลต่อการมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ แต่ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุที่มีปริมาณการใช้งานสื่อมากแต่ก็ยังขาดทักษะและความสามารถเรื่องสื่อดิจิทัลอยู่จึงทำให้มีความสามารถที่อยู่ในระดับต่ำมาก และข้อจำกัดของผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้เองจากการใช้สื่ออย่างเป็นประจำ จึงจำเป็นต้องอาศัยคนวัยหนุ่มสาวที่จะมาเป็นคนช่วยให้คำแนะนำในการใช้สื่อในปริมาณที่เหมาะสมกับความต้องการอย่างแท้จริง เพราะคนวัยหนุ่มสาวนั้นมีความสามารถและความชำนาญมากกว่าผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ Buckingham (2005) และ Livingstone (2007) ที่กล่าวว่าคนวัยหนุ่มสาวจะมีความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินสื่อได้ดีกว่าในผู้สูงวัย ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลที่ได้ประสบการณ์จากการใช้สื่อ แต่ก็ยังอยู่เกณฑ์ที่ต่ำอยู่ ทั้งนี้ผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดในเรื่องของวัยเนื่องจึงจำเป็นต้องอาศัยขอคำแนะนำและขอคำปรึกษาจากวัยหนุ่มสาวหรือสมาชิกในครอบครัวที่มีความรู้ความสามารถในการใช้งานสื่อดิจิทัล

3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว) กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัย พบว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม ด้านความสามารถในการเข้าถึง และด้านความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา กล่าวคือ หากผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวมาก ก็จะทำให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม ด้านความสามารถในการเข้าถึงและความสามารถในการทำความเข้าในเนื้อหาของสื่อ

ดิจิทัลมากด้วย แต่ในทางกลับกัน พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านความสามารถในด้านการวิเคราะห์และการประเมิน ซึ่งหมายความว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว และการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการวิเคราะห์และการประเมินแปรผกผันกัน กล่าวคือ การที่ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวมาก จะทำให้การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการวิเคราะห์และการประเมินน้อย ในขณะที่การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาของสื่อดิจิทัล กล่าวคือ หากแม้ผู้สูงอายุจะมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวบ่อยครั้งเพียงใด ก็ยังไม่สามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาของสื่อดิจิทัลได้

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้สูงอายุมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเรื่องสื่อดิจิทัลกับครอบครัวมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสื่อชนิดต่าง ๆได้ ซึ่งเกิดจากการสอบถามถึงวิธีการปฏิบัติติหากต้องการเข้าถึงสื่อชนิดนั้น ๆ รวมไปถึงการตั้งคำถามในการพยายามทำความเข้าใจเนื้อหาบางประการของสื่อชนิดนั้น ๆ หากได้ขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อนั้น ก็จะสามารถส่งผลให้ทำความเข้าใจในเนื้อหาของสื่อนั้น ๆได้บ้าง สอดคล้องกับ Buckingham (2005) และ Livingstone (2007) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในด้านส่วนประกอบทางครอบครัว (Family Composition) ครอบครัวที่มีเด็ก ๆในบ้านจะช่วยส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อในแง่ของการเข้าถึงสื่อใหม่ได้ง่ายขึ้น เด็ก ๆสามารถทำให้เกิดการลดในเรื่องของช่องว่างระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้สูงอายุ เมื่อเด็กกับผู้สูงอายุได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องสื่อดิจิทัลเปรียบเสมือนได้พุ่งความสนใจไปในจุดหมายร่วมกัน และวัยเด็กยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ปกครองของตนได้อีกด้วย เนื่องจากผู้ปกครอง จำเป็นที่จะต้องหาข้อมูลเรื่องสื่อดิจิทัล ในประเด็นที่เด็กสนใจมา และนำข้อมูลนั้นมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จึงทำให้มีความรู้ในประเด็นนั้น ๆ ได้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิรินทร พิบูลภานุวัธน์ นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2562) ที่พบว่า สำหรับผู้สูงอายุบางคนที่ใช้สมาร์ทโฟน เนื่องจากได้รับมาจาก ลูกหลาน ก็ยังขาดทักษะในการใช้สมาร์ทโฟน โดยจำเป็นจะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากลูกหลานในการรับ-ส่ง ข้อความ อีกทั้งสอดคล้องกับพนม คลี่ฉายา (2556) ที่ได้ระบุว่าครอบครัว เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อ อันเนื่องมาจากการได้พุดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การที่ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวมาก จะทำให้การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการวิเคราะห์และการประเมินน้อย ซึ่งพบว่าปัจจัยในเรื่องของอายุยังคงเป็นอุปสรรคในการวิเคราะห์และประเมินสื่ออยู่พอสมควร เนื่องด้วยวัยสูงอายุนั้นมีข้อจำกัดในเรื่องของสมรรถภาพทางด้านร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วและเข้าใจง่ายเหมือนคนในวัยอื่น ซึ่งสอดคล้องผลการวิจัยของ สิรินทร พิบูลภานุวัธน์ นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2562) ที่พบว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ด้านการวิเคราะห์และประเมินของผู้สูงอายุมีน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ อีกทั้ง สอดคล้องกับ คลี่ฉายา (2556) การพูดคุยเรื่องสื่อในครอบครัวจะส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อเพียง 3 ด้านคือ ข่าวการเมือง โฆษณา และละคร เท่านั้นซึ่งยังไม่ครอบคลุมถึงสื่อดิจิทัล

ในขณะที่การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาของสื่อดิจิทัลนั้น หมายความว่ากลุ่มผู้สูงอายุยังคงเผชิญกับความเสี่ยงในการใช้สื่อดิจิทัลด้วยเหตุเพราะสมาชิกในครอบครัวอาจจะไม่ได้ตระหนักถึงมิติเรื่องความปลอดภัยในการใช้สื่อนี้มากนัก แต่มักจะมุ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้สื่อและเข้าใจเนื้อหาที่เปิดรับนี้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนม คลี่ฉายา (2563) ที่พบความเสี่ยงการใช้สื่อดิจิทัลของผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้น ได้แก่ เรื่องการโฆษณาสินค้าที่ไม่มีรับการรับรองเรื่องความปลอดภัย สินค้าที่ผิดกฎหมาย หรืออวดอ้างสรรพคุณเกินจริง เรื่องเนื้อหาทางด้านสุขภาพที่ไม่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นเนื้อหาสุขภาพที่ส่งต่อ ๆ กันมา โดยที่อาจไม่ถูกต้อง ตามหลักการแพทย์ รวมไปถึงการส่งต่อข้อความเท็จ ข่าวลือต่าง ๆ เรื่อง การถูกหลอกลวง ผ่านการซื้อสินค้าออนไลน์ เรื่องการล่อลวงโดยชวนให้ไปทำงานหรือหารายได้เสริม ที่ให้ค่าตอบแทนสูง แต่กลับเป็นการเสนอขายสินค้าโดยสั่งซื้อสินค้าแล้วได้ของที่ไม่มีคุณภาพแทน เรื่องความเสียหายที่อาจเกิดจากระบบคอมพิวเตอร์ โดยผ่านการพบเห็นโฆษณาที่ส่งมาถึงโดยระบบคอมพิวเตอร์ เรื่องการถูกล่อลวง จากคนแปลกหน้า ซึ่งอ้างว่าได้รับโชคแล้ว ให้คลิกที่ลิงค์ โดยลิงค์นั้นจะนำไปสู่เนื้อหา ที่อาจนำไปสู่การถูกหลอกลวงได้ เรื่องข้อมูลส่วนตัว ถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์บางอย่าง จนทำให้เกิดความเสียหายได้ เรื่อง การถูกกลั่นแกล้งจนทำให้เกิดความเสียหาย จากเพื่อนคนใกล้ชิดหรือคนอื่น ในเรื่องที่เสียหายน่าอับอายเกี่ยวกับตัวเรา ทั้งนี้เหตุเพราะผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการใช้สื่อดิจิทัลอยู่มากและสมาชิกในครอบครัวอาจจะยังไม่ได้ให้ข้อมูลหรือคำแนะนำในการใช้สื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัย ซึ่งข้อค้นพบนี้ยังตอกย้ำว่าปัจจัยด้านความสูงอายุยังคงเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความเสี่ยงในการใช้สื่อดิจิทัลและความสามารถในการพิจารณาว่าสื่อนั้นมีความปลอดภัยมากน้อยเพียงใด

4) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (สารสนเทศที่เปิดรับ) กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัย พบว่า ความถี่ของสารสนเทศที่เปิดรับมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุในด้านความสามารถในการเข้าถึง และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา กล่าวคือ หากผู้สูงอายุมีความถี่ในการเปิดรับสารสนเทศมาก ก็จะทำให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านความสามารถในการเข้าถึงได้มาก แต่ความถี่ของสารสนเทศที่เปิดรับกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหา มีการแปรผกผัน กล่าวคือ หากผู้สูงอายุมีความถี่ในการเปิดรับสารสนเทศมาก ก็จะทำให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาน้อย ในขณะที่ความถี่ในการเปิดรับสารสนเทศไม่มีความสัมพันธ์กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลโดยรวม ด้านความสามารถในการทำความเข้าใจเนื้อหา และด้านการวิเคราะห์และการประเมินสื่อดิจิทัล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หากผู้สูงอายุที่มีการเปิดรับสารสนเทศด้วยความถี่มากก็จะมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านความสามารถในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลมากตามไปด้วย ด้วยเหตุเพราะเมื่อผู้สูงอายุใช้งานสื่อบ่อยมากขึ้นจนเกิดความคล่องแคล่วในการเข้าใช้งานในเว็บไซต์ หรือแอพพลิเคชันต่าง ๆ ได้ ทำให้เรียนรู้แล้วสามารถเข้าถึงสื่อชนิดอื่น ๆ ได้ง่ายมากยิ่งขึ้นผ่านการเรียนรู้จากเว็บไซต์ หรือแอพพลิเคชั่นที่ตัว

ผู้สูงอายุ ใช้อยู่เป็นปนะจำ ทั้งนี้สอดคล้องกับพนม คลี่ฉายา (2556) ความถี่ในรับชมสื่อในแต่ละวันนั้นช่วยส่งผลต่อความสามารถของบุคคลต่อการมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้สูงอายุที่มีการเปิดรับสารสนเทศด้วยความถี่มาก จะมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาน้อย ซึ่งในประเด็นนี้น่าจะเป็นไปได้ว่า แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีทักษะในการใช้งานสื่อดิจิทัลและใช้อย่างเป็นประจำ แต่ก็ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการใช้สื่อนั้น หรือใช้จนเกิดความเคยชินจนทำให้คิดว่าสื่อที่ใช้อยู่นั้นไม่มีอันตราย กล่าวคือ มีความประมาทในการใช้สื่อ อาจจะเพราะขาดคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ จนทำให้ขาดความระมัดระวังในการใช้สื่อดิจิทัล โดยผลที่ตามมาอาจจะทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อตนเอง เพื่อน รวมไปถึงครอบครัวได้ ประกอบกับการที่ความถี่ในการเปิดรับสารสนเทศมากไม่มีผลต่อการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในการทำความเข้าใจเนื้อหา การวิเคราะห์และการประเมินได้นั้น ย่อมกระทบถึงความสามารถในการใช้สื่ออย่างปลอดภัยด้วย เนื่องจากทั้งสองทักษะนี้เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล โดยเป็นทักษะที่ต้องอาศัยความชำนาญ ประสบการณ์ ความรู้ ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือได้รับคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้และทักษะเรื่องสื่อดิจิทัล พร้อมกับการที่ผู้สูงอายุเรียนรู้จากความผิดพลาดของตัวเอง และจดจำข้อผิดพลาดนั้นจนเกิดเป็นทักษะที่สามารถแยกแยะได้และทราบจุดประสงค์ที่แท้จริงของสื่อได้ (สิรินทร พิบูลภานุวัธน์ นันทิยา ดวงภุมเมศ และขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, 2562) เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจ วิเคราะห์และประเมินสารสนเทศที่เปิดรับจากสื่อได้ทั้งในแง่บวกและลบ สอดคล้องกับ Silverblatt (1995) ได้ระบุไว้ว่า ความสามารถในการวิเคราะห์ เป็นทักษะของบุคคลที่สามารถแยกแยะและทราบถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงภายใต้ข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ ได้ เพื่อที่จะตีความหมายที่แอบแฝงอยู่ภายในสื่อได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุยังคงขาดประสบการณ์ในการวิเคราะห์ในเชิงลึกเกี่ยวกับสื่อดิจิทัล ทำให้ผู้สูงอายุยังคงไม่สามารถทำความเข้าใจและวิเคราะห์เนื้อหาบางอย่างที่แฝงมาในสื่อได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้ช่วยที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการทำความเข้าใจ วิเคราะห์ และประเมินสื่อได้อย่างถูกวิธี เพื่อที่จะลดปัญหาที่จะเกิดตามมาภายหลังการใช้สื่อดิจิทัลได้ (พนม คลี่ฉายา, 2556) ที่ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีประสบการณ์ที่ในเรื่องสื่อไม่มาก โดยอุปสรรคในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลมักจะมีสาเหตุมาจากการขาดความสนใจ รู้สึกว่าตนเองนั้นอายุเยอะเกินไป อีกทั้งมีความกลัวที่จะใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และมักจะมีทักษะในเรื่องดิจิทัลอยู่ในระดับต่ำ รวมไปถึงขาดประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านบุคคลได้แก่ อายุ เพศ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะส่งผลให้รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลได้แตกต่างกัน ดังนั้น การให้ความรู้เรื่องสื่อดิจิทัลจึงควรตระหนักถึงความแตกต่างในด้านอายุ เพศ และระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ และออกแบบวิธีในการให้ความรู้ที่สอดรับกับลักษณะของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม เช่น หากผู้สูงอายุอยู่ในช่วงที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ควรที่จะอธิบายด้วยถ้อยคำที่สามารถเข้าใจง่าย ไม่ใช้คำศัพท์ที่ยากมากจนเกินไป และอาจจะต้องใช้วิธีพูดหรืออธิบายเรื่องๆเดิม ซ้ำกันหลายรอบจนกว่าผู้สูงอายุเหล่านั้นจะเข้าใจ เป็นต้น

2) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังขาดทักษะการวิเคราะห์และการประเมินสื่อดิจิทัล ดังนั้น การสร้างเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อจึงควรให้ความสำคัญกับการเสริมศักยภาพด้านการคิดวิเคราะห์ และประเมินเนื้อหาของสื่อมากกว่าทักษะอื่น ๆ เช่น นำเสนอ โฆษณาเกินจริงที่ทำขึ้นเพื่อการค้าที่อยู่ตามเว็บไซต์หรือเพจ ต่าง ๆ นำมาอธิบายพร้อมชี้ถึงประโยคไหนหรือสำนวนการเขียนแบบที่แสดงออกชัดเจนว่าเป็นคำโฆษณาเกินความเป็นจริง พร้อมถึงบอกวิธีการป้องกันตนเองจากสื่อโฆษณาเกินจริง

3) ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวมาก ก็ยังมีความสามารถในด้านการวิเคราะห์และการประเมินน้อยอยู่ และพบว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ไม่ส่งผลต่อการรู้เท่าทันสื่อในด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาของสื่อดิจิทัล ซึ่งควรให้ความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัวในการเฝ้าระวังภัยอันตรายต่าง ๆ ที่แฝงมากับสื่อที่อาจจะส่งผลกระทบร้ายแรงกับผู้สูงวัยได้ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวครัวถือเป็นด่านแรกที่ควรตระหนักถึงการให้ความรู้เรื่องสื่อดิจิทัลกับผู้สูงอายุที่บ้านเป็นอย่างยิ่ง

4) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีการเปิดรับสารสนเทศด้วยความถี่มากจะมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลด้านการมีปฏิสัมพันธ์อย่างปลอดภัยต่อเนื้อหาน้อย ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ชี้ให้เห็นถึงการตระหนักในเรื่องการให้ความรู้เรื่องสื่ออย่างรอบด้านแก่ผู้สูงอายุ เพื่อความสามารถในการใช้งานสื่อได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุลาวงได้ด้วยความกรุณาและความเอื้อเฟื้อต่าง ๆ จากบุคลหลายท่าน ซึ่งให้การสนับสนุนข้าพเจ้า ตั้งแต่เริ่มต้นงานวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. นันทิยา ดวงภุมเมศ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ดร.ธีรพงษ์ บุญรักษา และดร.สิรินทร พิบูลภานุวัธน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพน์ร่วม ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อแนะนำ ชี้แนวทางอันเป้นประโยชน์อย่างยิ่งตลอดการทำวิทยานิพนธ์ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิทยานิพน์ฉบับนี้ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ทำให้ข้าพเจ้าได้เห็นมุมมองทางวิชาการที่กว้างขวางและลึกซึ้ง ตลอดจนได้รับความเมตตา เอาใจใส่ส่งเสริมทั้งแรงกายและแรงใจเสมอมา ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้ง และระลึกในพระคุณของอาจารย์มุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนม คลี่ฉายา ที่กรุราสละเวลาอันมีค่าและให้เกียรติมาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพน์ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เพื่อทำให้วิทยานิพน์ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไม่ได้ หากขากกลุ่มตัวอย่างทุกท่าน ที่ได้เสียสละวลาและให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่าน ที่ทำให้ข้าพเจ้า ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้าที่คอยให้การสนับสนุน เป็นแรงผลักดัน และเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าเสมอมา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2542). *การวิเคราะห์สถิติ : สถิติเพื่อการตัดสินใจ.* พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.

ขวัญฤทัย สายประดิษฐ์. (2551). *บทบาทนักประชาสัมพันธ์กบการประชาสัมพันธ์ในสื่อใหม่ตอนที่1*.พัฒนาเทคนิคศึกษา, 20(65), 42-51.

ชมพูนุท พรหมภักดิ์. (2556). *การเข้าสู่สังคมผู้สงอายุของประเทศไทย*, 27 มกราคม 2561. http://library.senate.go.th/document/Ext6078/6078440_0002.PDF

นภินทร ศิริไทย. (2547). ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพภูมคุ้มกันที่ดีสำหรับเด็กและเยาวชนใน*การพัฒนาองค์ความรู้การรู้เท่าทันสื่อสุขภาพสู่หลักสูตรในระบบและนอกระบบการศึกษาของไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พนม คลี่ฉายา. (2556). *การรู้เท่าทันสื่อมวลชนกระแสหลักของคนกรุงเทพมหานคร*. รายงานการวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์.

พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2557). *ผู้สูงอายุ (Older person)*, 27 มกราคม 2561 .http://haamor.com/th

พิศิษฐ ตณฑวณิช. 2543. *สถิติเพื่องานวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : เธริดเวฟ เอดเคชั่น.

อารีย์ เพชรหวน. (2553). "ห้องสมุดระดับอุดมศึกษากับการรู้สารสนเทศ." วารสารวิชาการ วิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก. 7, 10 (มกราคม - มิถุนายน): 34 - 42.

รักจิต มั่นพลศรี. (2547). Media Literacy: ศาสตร์แห่งการเปิดรับสื่อด้วยปัญญา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล*. (2): 67-83.

สรานนท์ อินทนนท์. (2562). *การบริหารจัดการเวลาบนโลกดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561*.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. (2545). *มโนทัศน์ของวัยผู้สูงอายุในประเทศไทย รายงานการทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบันตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย.* รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อดุลย์ เพียรรุ่งโรจน์. (2543). การศึกษาแนวคิดเพื่อกำหนดตัวแปรความรู้เท่าทันสื่อสำหรับการวิจัยสื่อสารมวลชน.

อุษา บิ้กกิ้นส. (2554). การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ.นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย.

ภาษาอังกฤษ

American Library Association.(2012). *Digital literacy, libraries, and public policy.* Retrieved 5 January 2018, from http://www.districtdispatch.org/ wp-content/ uploads/ 2013/01/2012_OITP_digilitreport_1_22_13.pdf

Buckingham, D. (2005). Constructing the media competent child: Media literacy and regulatory policy in the UK.*MedienPädagogik*, *5*(2), 05-1.

Buckingham, D. (2008). *Defining Digital Literacy-What Do Young People Need to Know About Digital Media? in C. Lankshear, & M. Knobel, M. (eds.). Digital Literacies: concepts, policies and practices***.** (pp. 73-88). Peter Lang, New York, NY

Baran, S.J. (2002).*Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture.* USA:Mcgraw Hill.

Doyle, C. (1992). *Development of a Model of Information Literacy Outcome Measures within National Education Goals of 1990 (Education Policy).*Thesis (ED.D.) Northern Arizona University. Retrieved October 16, 2017 from http://www.uni. net.th/dao/detail.nsp

Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action (knight commission on the information needs of communities in a democracy).*Washington, DC: Aspen Institute & Knight Foundation. Harwood, J. (2007) *Undrstanding Communication and Aging,* Sage Pubilcations.

Jacobson, Jenna, Lin, Chang. & McEwen, Rhonda. (2016 under review). Aging with technology: Seniors and mobile connections. Canadian Journal of Communication.

Livingstone, S., Van Couvering, E., & Thumim, N. (2005). *Adult media literacy: a review of the researchliterature.* London, UK: Department of Media and Communications, London School of Economics and Political Science.

Martin, A., &Grudziecki, J. (2006).DigEuLit: Concepts and Tools for Digital Literacy Development.*ITALICS: Innovations In Teaching & Learning In Information &*

Mariska Kleemans. (2015). Understanding news: the impact of media literacy education on teenagers' news literacy. Retrived December 12, 2017, from file:///C:/Users/Administrator/Downloads/JournalismEducationuittrekselGonnie.pdf. *Computer Sciences, 5(4), 246-264.* Masterman. (1985). Teaching the media. London: Routledge.

Morris, Anne. (2007). E-literacy and the grey digital divide: A review with recommendations. Journal of Information Literacy, 1(3), 13-28.

Murray, Meg Coffin, & Pérez, Jorge. (2014). Unraveling the digital literacy paradox: How higher education fails at the fourth literacy. Issues in Informing Science and Information Technology, 11(17), 85-100.

Sonia. (2004). *What is media literacy?*, in http://eprints.lse.ac.uk/1027/1/What_is_media_literacy_(LSERO).pdf.

Potter, W.J. (1998). *Media Literacy.*UK: Sage Publications.

Quan-Haase, Anabel, Martin, Ki, & Schreurs, Kathleen. (2014). Not all on the same page: Ebook adoption and technology exploration by seniors. Information Research, 19(2). URL: http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1032691.pdf.

Steele, B. (2009). *Digital literacy project teaches students the rules of the online academic world.*Retrieved 5 January 2018, from http://www.news.cornell.edu/stories/ 2009/12/project-teaches-rules-online-academic-world

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2013). Global media and information literacy assessment framework: Country readiness and competencies. Paris, France: UNESCO. Retrieved October 21, 2017, from http://www. unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/ publications-and-communication-materials/publications/full-list/ global-mediaand-information-literacy-assessment-framework/

The Partnership for 21st Century Skills.(2013). "Framework for 21st Century Learning." Retrieved October 21, 2017, from http://www.p21.org/overview.

UNESCO. (2011). Media and Information Literacy: Curriculum and Competency Framework. UNESCO, Paris.

UNESCO. (2006). *Global Education Monitoring Report: Literacy for Life.* Retrieved 5 January 2018, from http://unesdoc.unesco.org/images/0014/ 001416/141639e.pd